

מבט על, גיליון 254, 3 במאי 2011

הרהורים ראשוניים לאחר חיסול בן לאדן

יורם שוייצר

הידיעה על חיסולו של הטרוריסט הכי מבוקש בעולם, בוודאי בעשור האחרון - תואר שכן לאדן העיד על עצמו שהוא נושא בו בגאווה – מעוררת תחושה ראשונית של אנחת רווחה וייתכן שאפילו סיפוק על כך שאדם, האחראי ישירות לרצח מכוון של אלפי אנשים חפים מפשע, בא על עונשו הראוי. יחד עם זאת, ראוי לבחון כבר עתה כמה סוגיות שהחיסול מעורר: השפעתו על המשך פעילות אל-קאעדה, התגובה הצפויה מצד אנשיו ושותפיו לדרך הגיהאד העולמי, משמעותו לגבי המשך הלחימה בטרור העולמי, ואף שאלות מוסריות לגבי השימוש בכלי החיסולים בלחימה בטרור.

על מנת לבחון מה עשויה להיות השפעת חיסולו של בן לאדן יש להבין את חשיבותו עבור הארגון. בן לאדן היה ללא ספק המנהיג הבלתי מעורער של הארגון והפוסק האחרון והבלעדי בו, אם כי אין בכך להעיד שלא חלקו על החלטותיו בארגון ובכך נכללת גם ההחלטה לבצע את מתקפת הטרור בארצות הברית. בן לאדן הקים וניהל את הארגון ברוחו ובצלמו, מגובה באידיאולוגיה סלאפית קיצונית שהתיימרה לייצג את האסלאם הטהור ברוח הנביא, ובעבר גם היה מעורב ישירות בניהול פיגועי הטרור של הארגון. מעורבותו בניהול הארגון נמשכה גם בשנים הראשונות שלאחר פיגועי ה-11 בספטמבר, כפי שעלה ממסמכי הויקיפיקס שפורסמו לאחרונה. אולם בשנים האחרונות הועלתה סברה, כי בשל המרדף הצמוד אחריו ופעילותם המוגברת של כוחות הקואליציה בראשות ארצות הברית באפגניסטן ובפקיסטן שסיכנו אותו, צמצם בן לאדן את מידת מעורבותו המעשית בארגון, חדל מלפקד על הארגון והפך לדמות סמלית בלבד. כמו כן פורסמו ידיעות לפיהן בן לאדן חולה מאוד וחלקן אף קבע, כי אינו בין החיים. יתכן שעכשיו משחוסל נלמד על פועלו גם בשנים האחרונות ממידע שיפורסם על ידי אל-קאעדה, שנוהג לפאר את עלילות בכיריו לאחר מותם, או מפי האמריקאים שבידם היה, כך נראה, מידע אינטימי אודות קורותיו בחודשים האחרונים.

העובדה כי חלף למעלה מעשור מאז הפך בן לאדן למבוקש ועד שהאמריקנים הצליחו למצאו ולסלקו מן הזירה עוררה ביקורת נוקבת על מה שכונה מחדל מודיעיני-מבצעי, תוך הבעת תמיכה לגבי חוסר יעילותם של הגורמים האמונים בארצות הברית על הלחימה בטרור. בהקשר זה ראוי להזכיר, כי בעבר היו פרסומים לפיהם מקום מחבואו של בן לאדן אותר, אך הוא הצליח תמיד לחמוק ברגע האחרון בזכות סיוענים נאמנים ואולי אף בסיוע של גורמי מודיעין בעלי עניין וכמובן הודות למזלו הטוב. אין ספק שחלף זמן רב מדי עד שכן לאדן נענש כראוי, אולם כדאי לזכור, כי בלחימה בטרור נדרש לרוב זמן ממושך כדי ללכוד ולהעניש "ארכי טרוריסטים" מבוקשים וידועי שם אחרים, דוגמת עימאד מעיניה מחזבאללה (25 שנים), ו-וודיע חדאד מהחזית העממית לשחרור פלסטין (10 שנים), וקרלוס "התן" (כ-20 שנה). מבצעים ללכידת או להריגת מבוקשים, בוודאי ברמה ובדרג כה בכיר, המוגנים ונשמרים היטב, אינם דומים למתרחש בסרטים הוליוודיים. מבצעים אלה כרוכים תמיד בעבודת שטח סיופית, המתבססת על שימוש משולב במקורות יומינט וסיגינט, יכולת מבצעית גבוהה של יחידות מיוחדות, ופעמים רבות אף דורשת החלטות בעלות משמעות וסיכון מדיניים. ארצות הברית הוכיחה בשנים האחרונות יכולת מודיעינית ומבצעית גבוהה ביותר שהביאה לחיסול ולמעצר של פעילי טרור רבים מאל-קאעדה, בעיקר בגזרת אפגניסטן-פקיסטן. אין ספק שהצלחתם לפגוע בבן

לאדן, גם אם אחרה לבוא, מבטאת יכולת ונחישות מרשימים ביותר שהם פרי של מאמצייהם הממושכים למצוא את האחראי למתקפת הטרור הגדולה ביותר בהיסטוריה.

אולם, קרוב לוודאי שגם סילוקו של מנהיג הארגון, למרות חשיבותו הסמלית וייתכן אף האופרטיבית הבכירה, לא יוביל בטווח הקצר לבלימת פעילות הטרור של הארגון. למרות המכות הקשות שספג, אל-קאעדה התגלה במשך למעלה משני עשורים כארגון היררכי ובירוקראטי מסודר, בעל כושר הישרדות יוצא דופן, שהצליח למלא את החלל שהותירו אחריהם מפקדים ופעילים בכירים שחוסלו או נעצרו. יתרה מכך, רגש הנקם והצורך הברור להוכיח, כי למרות הפגיעה שספג אל-קאעדה, הוא נותר בעל חוסן ארגוני ויכולת התקפית, צפויים להביא לעוד התקפות טרור ראוותניות. הדבר צפוי לבוא מצד אל-קאעדה עצמו שאליו צפויים להצטרף גם שותפיו הקרובים מהחזיתות הנושאות את שם המותג אל-קאעדה בחיג'אז, במגרב ובעיראק, ומקרב ארגונים רחוקים יותר הנמנים עם זרם הג'יהאד העולמי, ואף ממפגעים בודדים הידועים בכינויים "זאבים בודדים" שכבר הוכיחו יכולתם לפעול בארצות הברית ובאירופה.

שאלת היעילות של חיסול מנהיגי טרור והסיכון שטמון בכך וכן סוגיית הלגיטימיות של פעולות מסוג זה בלחימה בטרור, צפויות לעלות גם הן לדיון ציבורי, במיוחד לנוכח הסבירות, כי צפויות התקפות טרור ושפיכות דמים של אזרחים חפים מפשע. גם אם לא ניתן כרגע לפסוק באופן חד משמעי מה יהיה מאזן הרווח וההפסד בסופו של דבר בפעולה שבוצעה בפקיסטן, נדמה כי בשלב זה היא זוכה לתמיכה ולאחדה בקרב מדינאים במערב ובחלק ממדינות ערב. על מנת שתהיה לה משמעות אסטרטגית נדרשות ארצות הברית ובעלות בריתה להמשיך ברצף של פעולות דומות למעצר או לחיסול בכירי אל-קאעדה ורק אלה עשויות להוביל לפגיעה אנושה בארגון ובעתיד אף לשיתוקו.

בעימות חזיתי כמו זה המתקיים מול ארגון אידיאולוגי, קנאי וקיצוני מסוגו הייחודי של אל-קאעדה אין גבול לרמת ההסלמה והקטל להם הוא נכון והמלחמה מולו היא מלחמת חורמה שמשכה אינו ידוע. באשר לשאלת הלגיטימיות של פעולת הסיכול הממוקד שבוצעה נגד בן לאדן, דומה כי בקרב רוב מכריע של המנהיגים ובדעת הקהל במדינות העולם, כולל ברבות מהמדינות המוסלמיות, קיים קונסנזוס לגבי הצדקתה, למרות שבעבר סיכול ממוקד ככלי הכרחי בלחימה בטרור לא זכה לאחדה כה גורפת. כנראה שהטינה כלפי רצחנותו הבלתי סלקטיבית של בן לאדן ופקודיו והפחד מפני המשכונתה, דחקו הצידה ולו לזמן קצר את שיקולי המוסר הנוקשים, אשר על פיהם נשפטות מדינות כמו ישראל, הנוקטות בצעדים כאלה. כך או כך הדיון בסוגיות אלה צפוי להתלקח מחדש אם וכאשר ידרשו במערב להתמודד עם מחיר הנקמה הצפויה מצד אנשיו ותומכיו של בן לאדן.